

การรับรู้เครื่องหมายบนฉลากอาหารและการใช้ข้อมูลบนฉลากอาหารในการเลือกซื้อผลิตภัณฑ์อาหารของผู้ที่มารับบริการในแผนกผู้ป่วยนอก โรงพยาบาลรามาริบดี

ณัฐพิมณฑ์ ภิรมย์เมือง* เรวดี จงสุวัฒน์** ดวงใจ มาลัย**

บทคัดย่อ

เครื่องหมายและข้อมูลบนฉลากอาหารเป็นเครื่องมือที่ช่วยในการตัดสินใจเลือกซื้อผลิตภัณฑ์อาหารของผู้บริโภค วัตถุประสงค์ของการศึกษาคือเพื่อสำรวจการรับรู้และความเข้าใจเกี่ยวกับเครื่องหมายและการใช้ประโยชน์จากข้อมูลบนฉลากอาหารและความสัมพันธ์กับพฤติกรรมการตัดสินใจเลือกซื้อผลิตภัณฑ์อาหารของผู้บริโภคอายุตั้งแต่ 15 ปีขึ้นไป ที่มารับบริการในแผนกผู้ป่วยนอกโรงพยาบาลรามาริบดี โดยการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 166 คน ใช้สถิติเพียร์สันไคสแควร์ (Pearson's Chi-square) และฟิชเชอร์ (Fisher's Exact Test) ในการทดสอบความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปร ผลการวิเคราะห์พบว่าอาชีพและการศึกษามีความสัมพันธ์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($p = 0.025$ และ 0.036 ตามลำดับ) กับพฤติกรรมการตัดสินใจเลือกซื้อผลิตภัณฑ์อาหาร

นอกจากนั้นยังพบว่า การใช้ข้อมูลบนฉลากอาหาร ข้อมูลการกล่าวอ้างทางโภชนาการ การรับรู้และความเข้าใจเกี่ยวกับเครื่องหมายบนฉลากอาหารมีความสัมพันธ์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติกับพฤติกรรมการตัดสินใจเลือกซื้อผลิตภัณฑ์อาหาร ($p = 0.000$ 0.001 และ 0.000 ตามลำดับ) ความเข้าใจและการรับรู้ในเครื่องหมายและข้อมูลบนฉลากอาหารของกลุ่มตัวอย่างที่ศึกษาอยู่ในเกณฑ์ค่อนข้างต่ำ ดังนั้นหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรมีการประชาสัมพันธ์เครื่องหมายและข้อมูลบนฉลากอาหารเพื่อให้มีความเข้าใจและนำไปใช้ในการเลือกซื้อผลิตภัณฑ์อาหารต่อไป

คำสำคัญ: การรับรู้เครื่องหมาย, ฉลากอาหาร, พฤติกรรมการเลือกซื้อ, ผลิตภัณฑ์อาหาร

* โรงพยาบาลรามาริบดี

** ภาควิชาโภชนวิทยา คณะสาธารณสุขศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล

บทนำ

อาหารเป็นปัจจัยที่ส่งผลโดยตรงต่อสุขภาพ โดยเฉพาะการเกิดโรคเรื้อรังต่างๆ ได้แก่ โรคหัวใจขาดเลือด ภาวะหลอดเลือดแดงแข็ง มะเร็ง เบาหวาน ความดันโลหิตสูง และกระดูกพรุน ซึ่งในปัจจุบันพบมากขึ้น และการบริโภคอาหารที่เหมาะสมช่วยลดความเสี่ยงในการเกิดภาวะเจ็บป่วยจากโรคเรื้อรังดังกล่าวด้วย ดังนั้นข้อมูลข่าวสารด้านอาหารและโภชนาการจึงจำเป็นอย่างยิ่งสำหรับประชาชนทั่วไปในการเลือกซื้ออาหารมาบริโภคได้อย่างเหมาะสม¹ โดยฉลากอาหารเป็นช่องทางหนึ่งที่แสดงข้อมูลเกี่ยวกับผลิตภัณฑ์อาหาร ซึ่งช่วยให้ผู้บริโภคพิจารณาตัดสินใจเลือกซื้อผลิตภัณฑ์อาหารได้ตรงกับความต้องการ² และยังบอกวิธีการใช้ การเก็บรักษา และอายุของผลิตภัณฑ์อาหาร ช่วยให้ผู้บริโภคไม่ใช้ผลิตภัณฑ์อาหารที่หมดอายุแล้ว และลดอันตรายอันเกิดจากการบริโภคอาหารนั้น ส่วนฉลากโภชนาการเป็นการแสดงข้อมูลทางโภชนาการของอาหารนั้นๆ บนฉลากในรูปของชนิด และปริมาณสารอาหาร รวมทั้งการใช้ข้อความกล่าวอ้างทางโภชนาการ เช่น โปรตีนสูง เสริมวิตามินซี หรืออวดอ้างคุณประโยชน์ที่เกี่ยวกับโภชนาการหรือร่างกายอีกด้วย เพื่อให้ผู้บริโภคมีข้อมูลที่จะสามารถใช้ในการเลือกบริโภคอย่างเหมาะสมกับความต้องการทางโภชนาการ³

จากผลการประเมินการสร้างกระแสความปลอดภัยด้านอาหารของสำนักงานคณะกรรมการอาหารและยา โดยมหาวิทยาลัยราชภัฏสวนดุสิต ใช้การสุ่มตัวอย่าง 2,933 คน จากทั่วประเทศ และเก็บข้อมูลระหว่างวันที่ 9-25 กันยายน 2547 พบว่ากลุ่มตัวอย่างรู้จักเครื่องหมาย อย. มากที่สุดถึงร้อยละ 99.55 ซึ่งเป็นเครื่องหมายที่กฎหมายบังคับใช้ และกลุ่มตัวอย่างมีความเชื่อมั่นมากที่สุด โดยได้คะแนนเฉลี่ยระดับ 4.26 จาก 5.00 คะแนน แต่มีความ

เข้าใจถูกต้องเพียงร้อยละ 57.9⁴ ขณะที่ในปัจจุบันผลิตภัณฑ์อาหารที่จำหน่ายในท้องตลาดมีเครื่องหมายหรือสัญลักษณ์ต่างๆ เพิ่มขึ้นเป็นจำนวนมาก (กฎหมายไม่ได้บังคับใช้) หากผู้บริโภคมีความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องก็น่าจะมีประโยชน์ในการตัดสินใจเลือกซื้อได้ถูกต้องเหมาะสมยิ่งขึ้น

จากการศึกษาที่ผ่านมายังไม่มีการศึกษาที่เกี่ยวข้องกับเครื่องหมาย หรือสัญลักษณ์เหล่านั้นที่สัมพันธ์กับพฤติกรรมกรรมการเลือกซื้อ แต่มีงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เช่นงานวิจัยของรัตนา พงศ์จารุสถิต⁵ ที่ศึกษาพฤติกรรมกรรมการซื้อผลิตภัณฑ์อาหารและปัจจัยด้านข้อมูลข่าวสารที่มีผลต่อการแสวงหาข้อมูลก่อนซื้อของผู้บริโภคในเขตกรุงเทพมหานคร จากการศึกษาพบว่า มีผู้บริโภคเพียงเกือบร้อยละ 50 ที่เห็นความสำคัญในการแสวงหาข้อมูลของผลิตภัณฑ์ก่อนซื้อ การศึกษาของอรพร วนมงคล⁶ เกี่ยวกับการอ่านข้อมูลบนฉลากในการตัดสินใจซื้อผลิตภัณฑ์นมพร้อมดื่มของผู้บริโภคอายุ 20-60 ปี พบว่า ร้อยละ 85.5 ของกลุ่มตัวอย่างมีการอ่านข้อมูล วัน เดือน ปีที่หมดอายุทุกครั้ง และการศึกษาของ พัชรวีร์ จันทรดี⁷ ที่ศึกษาเกี่ยวกับความเข้าใจและการใช้ฉลากโภชนาการของผู้ป่วยเบาหวานชนิดที่ 2 ผลการศึกษาพบว่า ข้อมูลบนฉลากโภชนาการที่นิยมอ่านมากที่สุดได้แก่ พลังงาน จากไขมัน ปริมาณคอเลสเตอรอล น้ำตาล และคาร์โบไฮเดรต⁷

เครื่องหมายหรือสัญลักษณ์บนฉลากอาหารที่มีในท้องตลาด มีความหมายที่ต้องการสื่อให้ผู้บริโภคราบว่าเป็นสินค้าที่ได้มาตรฐานผ่านการรับรองแล้ว มีคุณค่าและประโยชน์ในแง่ของสารอาหารเฉพาะกลุ่มผู้บริโภค รวมไปถึงความปลอดภัยในการบริโภคแหล่งผลิตที่ได้มาตรฐาน เป็นต้น จึงทำให้ผู้วิจัยสนใจในการศึกษาการอ่านข้อมูลบนฉลากอาหารโดยเน้นที่เครื่องหมาย หรือสัญลักษณ์ที่พบบนฉลากของ

หน่วยงานต่างๆ เพื่อประกอบการเลือกซื้อสินค้าของผู้บริโภค โดยมีวัตถุประสงค์ของการศึกษาคือเพื่อสำรวจการรับรู้และความเข้าใจเกี่ยวกับเครื่องหมายและการใช้ประโยชน์จากข้อมูลบนฉลากอาหารของผู้บริโภค และความสัมพันธ์กับพฤติกรรมการตัดสินใจเลือกซื้อผลิตภัณฑ์อาหาร

การศึกษานี้ ได้นิยามความหมายของการใช้ข้อมูลบนฉลากอาหาร หมายถึง การใช้ข้อมูลในส่วนของเครื่องหมายบนฉลาก ยี่ห้อ วันเดือนปีที่ผลิต วันเดือนปีที่หมดอายุ ส่วนประกอบ/ส่วนผสม ข้อมูลโภชนาการ ผู้ผลิต และการกล่าวอ้างทางโภชนาการ

วิธีการศึกษา

รูปแบบการวิจัยครั้งนี้เป็นการศึกษาวิจัยเชิงสำรวจ (Survey Research) กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษาเป็นตัวแทนของผู้ที่มารับบริการที่แผนกผู้ป่วยนอกของโรงพยาบาลรามารามธิบดี ซึ่งมีทั้งผู้ป่วยและญาติหรือผู้ดูแลผู้ป่วย อายุตั้งแต่ 15 ปีขึ้นไป ถ้าเป็นผู้ป่วยต้องมีภาวะสุขภาพที่ช่วยเหลือตนเองได้ตามสภาพปกติ จำนวน 166 คน โดยใช้การสุ่มอย่างแบบบังเอิญ (Accidental Sampling) ให้มีโอกาสที่จะได้รับเลือกเป็นกลุ่มตัวอย่างเท่าๆ กันในระหว่างเวลา 7.00-16.00 น. และคลินิกนอกเวลา เก็บข้อมูลในระหว่างเดือนธันวาคม 2550 ถึงกุมภาพันธ์ 2551 เครื่องมือวิจัย คือแบบสัมภาษณ์ ประกอบด้วย 5 ส่วน ได้แก่ ส่วนที่ 1 เป็นข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับผู้ถูกสัมภาษณ์ ส่วนที่ 2 เป็นข้อมูลด้านภาวะสุขภาพ ส่วนที่ 3 เป็นข้อมูลด้านการใช้ข้อมูลบนฉลากอาหาร ส่วนที่ 4 เป็นการรับรู้และความเข้าใจเกี่ยวกับสัญลักษณ์หรือเครื่องหมายบนฉลากอาหาร ส่วนที่ 5 เป็นความเข้าใจเกี่ยวกับการกล่าวอ้างทางโภชนาการ

การสร้างและพัฒนาแบบสัมภาษณ์ ทำโดยศึกษาข้อมูลจากตำราและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง แล้ว

สร้างแบบสอบถามโดยให้ผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบปรับแก้ตามคำแนะนำ นำไปทดสอบกับกลุ่มตัวอย่างที่ใช้บริการจากแผนกผู้ป่วยนอกของสถาบันมะเร็งแห่งชาติ จำนวน 20 ราย นำมาหาค่าความเที่ยง (Reliability) ตามแบบสัมประสิทธิ์แอลฟา (Alpha Coefficient) ของ Cronbach ได้ค่าความเที่ยง 0.67 นำมาปรับปรุงแก้ไขอีกครั้ง ก่อนนำไปเก็บรวบรวมข้อมูลต่อไป

การเก็บรวบรวมข้อมูล ทำโดยให้กลุ่มตัวอย่างตอบแบบสอบถามเองในส่วนที่ 1 ส่วนที่เหลือผู้วิจัยและผู้ช่วยวิจัยจะเป็นผู้สัมภาษณ์ นำข้อมูลที่ได้ไปวิเคราะห์โดยใช้สถิติเชิงพรรณนาเป็นค่าเฉลี่ย และรายงานผลเป็นร้อยละของการรับรู้และความเข้าใจเกี่ยวกับเครื่องหมายและการใช้ประโยชน์จากข้อมูลบนฉลากอาหารที่มีผลต่อพฤติกรรมเลือกซื้อผลิตภัณฑ์อาหารของผู้บริโภค และหาความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยด้านสังคมเศรษฐกิจ ภาวะสุขภาพ ภาวะการเจ็บป่วย การใช้ข้อมูลบนฉลากอาหาร การรับรู้และความเข้าใจเครื่องหมายบนฉลากอาหารกับพฤติกรรมตัดสินใจเลือกซื้อผลิตภัณฑ์อาหาร โดยใช้ Pearson's Chi-square และ Fisher's Exact Test

การวิจัยนี้ได้รับการรับรองจากคณะกรรมการจริยธรรมการวิจัยในคน คณะแพทยศาสตร์โรงพยาบาลรามารามธิบดี มหาวิทยาลัยมหิดล เลขที่ 2550/504 โดยกลุ่มตัวอย่างจะต้องลงนามในหนังสือยินยอมตนให้ทำการวิจัยก่อนการเก็บรวบรวมข้อมูล

ผลการศึกษา

ลักษณะข้อมูลทั่วไป

กลุ่มตัวอย่างจำนวน 166 คน เป็นผู้ป่วย 42 คน ญาติหรือผู้ดูแลผู้ป่วย 124 คน มีอายุระหว่าง 20-73 ปี โดยกลุ่มตัวอย่างร้อยละ 64.2 มีอายุ

ระหว่าง 21-32 ปี เป็นเพศหญิงมากกว่าเพศชาย (ร้อยละ 73.5 และร้อยละ 26.5 ตามลำดับ) ส่วนใหญ่ (ร้อยละ 64.5) จบการศึกษาระดับปริญญาตรี และมีรายได้มากกว่า 20,000 บาทต่อเดือน มากที่สุดคือ ร้อยละ 38.0 และมีอาชีพรับราชการ ร้อยละ 33.1 มีโรคประจำตัวร้อยละ 25.3 โดยเป็นโรคมุมิแพ้มากที่สุด (ร้อยละ 23.8)

จากการวิเคราะห์พบว่า ปัจจัยทางด้านสังคม เศรษฐกิจ ได้แก่ เพศ อายุ อาชีพ ระดับการศึกษา และรายได้ไม่มีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมการตัดสินใจเลือกซื้อผลิตภัณฑ์อาหาร ยกเว้น 2 ปัจจัยคือ อาชีพ และการศึกษา ที่มีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมการตัดสินใจเลือกซื้อผลิตภัณฑ์อาหารอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

การใช้ข้อมูลบนฉลากอาหาร

กลุ่มตัวอย่างส่วนมากอ่านฉลากก่อนเลือกซื้อสินค้าอาหาร ร้อยละ 93.4 และข้อความที่อ่านมากที่สุดคือ วันหมดอายุ ร้อยละ 88 เหตุผลที่ต้องอ่านฉลากก่อนคือ เพื่อต้องการของที่มีคุณภาพ ร้อยละ 83.1 และเหตุผลที่คิดว่าไม่จำเป็นต้องอ่านมากที่สุด คือเคยซื้อสินค้านั้น ปัจจัยหลักที่เลือกเวลาซื้อสินค้าคือ ราคา คุณภาพ และรสชาติ ร้อยละ 89.2, 87.3 และ 62 ตามลำดับ ส่วนฉลากโภชนาการนั้น กลุ่มตัวอย่างส่วนมากรู้จักร้อยละ 68.1 โดยสิ่งที่กลุ่มตัวอย่างสนใจมากที่สุด คือคุณค่าทางโภชนาการ ต่อหน่วยบริโภค และคิดว่ามีความจำเป็นที่ต้องมีอยู่บนฉลากอาหาร เนื่องจากเพื่อใช้ประกอบการเลือกซื้อสินค้าให้เหมาะกับภาวะโภชนาการ และต้องการข้อมูลที่อ่านเข้าใจง่าย ส่วนการกล่าวอ้างทางโภชนาการนั้น ส่วนมากรู้จักและคิดว่ามีความจำเป็นเพราะทำให้ทราบถึงประโยชน์จากการบริโภค และต้องการให้ข้อมูลมีการแสดงข้อมูลที่เป็นจริง ไม่เป็นการโฆษณาชวนเชื่อ

การรับรู้และความเข้าใจในเครื่องหมายบนฉลากอาหาร

เครื่องหมายที่กลุ่มตัวอย่างเคยเห็นมากที่สุดคือเครื่องหมาย ออย. และ เครื่องหมาย OTOP โดยเคยเห็นเท่ากันที่ ร้อยละ 98.2 เครื่องหมายที่กลุ่มตัวอย่างมากกว่า ร้อยละ 80 ไม่เคยเห็นได้แก่ เครื่องหมาย The Whole Grain Stamp, V-Label, GI Symbol, USDA-Organic Seal, Heart-Check Mark, Healthier Choice symbol, HACCP logo, Organic Thailand, Nutrition Seal, Mark of Quality for Fragrant Rice และ Pick the Tick Logo ส่วนเครื่องหมายที่ตอบความหมายได้ถูกต้องมากที่สุดคือเครื่องหมายเซลล์ชวนชิม ส่วนเครื่องหมายที่ใช้ประกอบในการเลือกซื้อสินค้ามากที่สุด คือ เครื่องหมาย ออย. ส่วนเครื่องหมายที่มีความน่าเชื่อถือที่สุด คือ เครื่องหมาย ออย. และ เครื่องหมาย มอก. ซึ่งได้รับความเชื่อถือเท่ากัน โดยผู้บริโภคมากกว่า ร้อยละ 70 ต้องการทราบข้อมูลของเครื่องหมาย ยกเว้นเครื่องหมายเซลล์ชวนชิม เครื่องหมาย OTOP และ เครื่องหมายอาหารปลอดภัย เนื่องจากเป็นเครื่องหมายที่ผู้บริโภคส่วนใหญ่เคยเห็นและรู้จัก แต่ที่น่าสนใจคือเครื่องหมาย ออย. แม้จะเป็นเครื่องหมายที่กลุ่มตัวอย่างเคยเห็นมากที่สุด แต่ผู้บริโภคส่วนใหญ่ยังมีความต้องการทราบข้อมูลเพิ่มเติมด้วย (ตารางที่ 1)

ความสัมพันธ์ระหว่างภาวะสุขภาพกับพฤติกรรมการตัดสินใจเลือกซื้อผลิตภัณฑ์อาหาร

จากการวิเคราะห์พบว่าสภาวะการเจ็บป่วยของ กลุ่มตัวอย่างและการเป็นผู้ดูแลญาติที่ป่วยไม่มีความสัมพันธ์กับการตัดสินใจเลือกซื้อสินค้า โดยพบว่าผู้ที่มีโรคประจำตัวใช้การดูเครื่องหมายประกอบการตัดสินใจเลือกซื้อเพียงร้อยละ 10.8 และผู้ดูแลญาติที่ป่วยใช้การดูเครื่องหมายเพื่อประกอบการตัดสินใจเลือกซื้อเพียง ร้อยละ 8.4

Table 1 Consumer Behavior and Symbols on Food Labeling.

No.	Symbols	Ever Seen		Never Seen		Correct Answer		Incorrect Answer		Don't Know		Use for Buy Goods		Reliability of Symbols		Want to Get Information	
		N (%)	N (%)	N (%)	N (%)	N (%)	N (%)	N (%)	N (%)	N (%)	N (%)	N (%)	N (%)	N (%)	N (%)	N (%)	
1	FDA logo	163(98.2)	3(1.8)	82(49.4)	36(21.7)	45(27.1)	114(68.7)	154(92.8)	131(78.5)								
2	Halal logo	96(57.8)	70(42.2)	75(45.2)	8(4.8)	13(7.8)	27(16.3)	87(52.4)	129(77.7)								
3	TISI logo	160(96.4)	6(3.6)	97(58.4)	43(25.9)	21(12.7)	113(68.1)	154(92.8)	125(75.3)								
4	GMP logo	42(25.3)	124(74.7)	26(15.7)	7(4.2)	9(5.4)	24(14.5)	39(23.5)	147(88.6)								
5	Consumer Protection logo	43(25.9)	122(73.9)	10(6.0)	29(17.5)	6(3.6)	31(18.7)	40(24.1)	146(88.0)								
6	HACCP logo	27(16.3)	139(83.7)	21(12.7)	2(1.2)	4(2.4)	18(10.8)	24(14.5)	144(86.7)								
7	DIP logo	34(20.5)	132(79.5)	0	24(14.5)	10(6.0)	12(7.2)	31(18.7)	144(86.7)								
8	Food safety logo	132(79.5)	34(20.5)	41(24.7)	75(45.2)	16(9.6)	113(68.1)	127(76.5)	115(69.3)								
9	Pesticide-safe vegetables Checking System logo	49(29.5)	117(70.5)	41(24.7)	1(0.6)	7(4.2)	45(27.1)	48(28.9)	138(83.1)								
10	Q logo	74(44.6)	92(55.4)	54(32.5)	2(1.2)	18(10.8)	46(27.7)	70(42.2)	136(81.9)								
11	Organic Thailand logo	22(13.3)	144(86.7)	15(9)	4(2.4)	3(1.8)	19(11.4)	22(13.3)	143(86.1)								
12	Hygienic fresh fruit and vegetable production pilot project logo	62(37.3)	104(62.7)	43(25.9)	6(3.6)	13(7.8)	44(26.5)	55(33.1)	135(81.3)								

ความสัมพันธ์ของการใช้ข้อมูลบนฉลากกับ พฤติกรรมการตัดสินใจเลือกซื้อ

จากการวิเคราะห์พบว่า การใช้ข้อมูลบนฉลาก มีความสัมพันธ์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติกับพฤติกรรมการตัดสินใจเลือกซื้อผลิตภัณฑ์อาหาร ($p = 0.000$) โดยที่กลุ่มตัวอย่างจำนวนมากกว่าครึ่ง (ร้อยละ 57.8) ที่ไม่ใช้ข้อมูลบนฉลากอาหารจะไม่ใช้เครื่องหมายบน

ฉลากประกอบในการตัดสินใจเลือกซื้อ (ตารางที่ 2) และให้ผลที่สอดคล้องกับกลุ่มตัวอย่างที่ไม่ใช้ เครื่องหมายบนฉลากอาหารประกอบในการตัดสินใจ เลือกซื้อผลิตภัณฑ์อาหาร โดยกลุ่มตัวอย่างประมาณ หนึ่งในสาม (ร้อยละ 36.5) มีคะแนนความเข้าใจ ความหมายของเครื่องหมายในระดับต่ำ

Table 2 Relation between Use of Information on the Food Label and Food Choice Behavior (Use Symbols for Making Decision to Buy Food Products).

Use of Information (Level of Point)	Food Choice Behavior, n (%)			χ^2	p
	Not Use	Use	Total		
Low	35(21.2)	3(1.8)	38(23.0)	28.124	0.000
Medium	53(32.1)	47(28.5)	100(60.6)		
High	8(4.9)	19(11.5)	27(16.4)		
Total	96(58.2)	69(41.8)	165(100)		

ความสัมพันธ์ระหว่างการรับรู้และความเข้าใจเกี่ยวกับเครื่องหมายบนฉลากอาหาร

จากการวิเคราะห์พบว่า การรับรู้และความเข้าใจเกี่ยวกับเครื่องหมายบนฉลากอาหารมีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมการตัดสินใจเพื่อเลือกซื้อผลิตภัณฑ์

อาหาร อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($p = 0.001$) โดยกลุ่มตัวอย่างมากกว่าครึ่ง (ร้อยละ 54.2) มีคะแนนการรับรู้และความเข้าใจในระดับต่ำจะไม่ใช้เครื่องหมายบนฉลากในการตัดสินใจเพื่อเลือกซื้อผลิตภัณฑ์อาหาร (ตารางที่ 3)

Table 3 Relation between Perception and Understanding of Symbols on the Food Label and Food Choice Behavior (Use Symbols for Making Decision to Buy Food Products).

Perception and Understanding (Level of Point)	Food Choice Behavior, n (%)				
	Not Use	Use	Total	Fisher's Exact Test	p
Low	90(54.2)	48(28.9)	138(83.1)		
Medium	6(3.6)	14(8.4)	20(12.0)	100.578	0.000
High	0	8(4.8)	8(4.8)		
Total	96(57.8)	70(42.2)	166(100)		

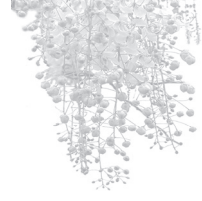
อภิปรายผล

จากการวิเคราะห์พบว่า ปัจจัยทางด้านสังคม เศรษฐกิจ ได้แก่ เพศ อายุ และรายได้ ไม่มีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมการตัดสินใจเลือกซื้อผลิตภัณฑ์อาหาร (การใช้เครื่องหมายในการตัดสินใจเลือกซื้อผลิตภัณฑ์อาหาร) ขณะที่อาชีพและการศึกษามีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมการตัดสินใจเลือกซื้อผลิตภัณฑ์อาหารอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ทั้งนี้สาเหตุอาจมาจากการที่กลุ่มตัวอย่างเป็นกลุ่มที่มีการศึกษาในระดับสูง (ระดับปริญญาตรีและสูงกว่ามากถึง ร้อยละ 82.4) และมีอาชีพที่มั่นคง จึงเห็นความสำคัญของการนำข้อมูลไปใช้เพื่อประกอบการตัดสินใจเลือกซื้อผลิตภัณฑ์อาหาร สำหรับเหตุผลที่กลุ่มตัวอย่างคิดว่าไม่มีความจำเป็นต้องอ่านฉลากก่อนซื้อ คือเคยซื้อสินค้านั้น มีถึงร้อยละ 62 และผลิตภัณฑ์มีชื่อเสียงอยู่แล้ว ซึ่งเป็นตัวแปรของปัจจัยที่กลุ่มตัวอย่างเลือกเมื่อตัดสินใจซื้อผลิตภัณฑ์อาหาร แสดงให้เห็นว่าหากสินค้าอาหารนั้นเป็นสินค้าที่ชื่อเป็นประจำหรือมีชื่อเสียง กลุ่มตัวอย่างก็จะไม่สนใจในการอ่านข้อมูลบนฉลากก่อนตัดสินใจเลือกซื้อผลิตภัณฑ์อาหาร ซึ่งแตกต่างกับงานวิจัยของ พัชรวิรี จันทรดี⁷ ที่พบว่า การศึกษาและรายได้ มีความสัมพันธ์กับการใช้ข้อมูลบนฉลากโภชนาการ

ทั้งนี้อาจเป็นเพราะอาชีพของกลุ่มตัวอย่างในการศึกษานี้ส่วนใหญ่เป็นข้าราชการ (ร้อยละ 55) ที่อาจเป็นกลุ่มที่เข้าถึงข้อมูลหรือเห็นถึงความสำคัญของการใช้เครื่องหมายมากกว่า นอกจากนี้กลุ่มตัวอย่างมีทั้งผู้ป่วยที่มีการเจ็บป่วยด้วยสาเหตุต่างๆ และญาติหรือผู้ดูแล ขณะที่งานวิจัยของพัชรวิรี จันทรดี⁷ เป็นการศึกษาการใช้ข้อมูลบนฉลากโภชนาการของกลุ่มตัวอย่างที่ป่วยเป็นโรคเบาหวานชนิดที่ 2 เท่านั้น

สิ่งที่กลุ่มตัวอย่างอ่านจากฉลากอาหารมากที่สุดคือวันหมดอายุ โดยมีเหตุผลคือต้องการของที่มีคุณภาพ ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของรัตน พงศ์จารุสถิต⁵ ส่วนปัจจัยที่คำนึงถึงอันดับแรกเมื่อเลือกซื้อคือราคา ซึ่งจัดเป็นปัจจัยหนึ่งที่มีผลต่อพฤติกรรมการตัดสินใจเลือกซื้อสินค้า⁸ จากผลการศึกษาพบว่าสิ่งที่กลุ่มตัวอย่างนำมาใช้ประกอบการตัดสินใจในน้อยคือ พลังงานต่อหน่วยบริโภค ซึ่งมีข้อมูลสนับสนุนจากการศึกษาที่ผ่านมาพบว่า ผู้บริโภคยังสับสนกับตัวเลขทางด้านคณิตศาสตร์ หรือการสื่อความหมายของข้อมูลมีความกระจ่างชัดไม่เพียงพอและเข้าใจยาก^{9, 10}

การใช้ข้อมูลบนฉลากอาหารกับพฤติกรรมการเลือกซื้อผลิตภัณฑ์อาหารพบว่า มีความสัมพันธ์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ อย่างไรก็ตามพบว่า

กลุ่มตัวอย่างที่มีคะแนนการใช้ข้อมูลบนฉลากระดับปานกลางและสูงจะไม่นำเครื่องหมายบนฉลากอาหารไปประกอบการเลือกซื้อผลิตภัณฑ์อาหาร อาจเป็นเพราะคิดว่าทราบข้อมูลเพียงพอต่อการใช้ดีแล้ว ไม่มีความจำเป็นต้องใช้ข้อมูลของเครื่องหมายบนฉลากในการประกอบการเลือกซื้อผลิตภัณฑ์อาหาร

จากผลของการศึกษานี้ ไม่พบความสัมพันธ์ระหว่างภาวะสุขภาพของกลุ่มตัวอย่างกับพฤติกรรมการตัดสินใจเลือกซื้อผลิตภัณฑ์อาหาร ซึ่งแตกต่างจากการศึกษาของ Pelletier ในปี ค.ศ. 2004¹¹ ซึ่งพบว่าการใช้ข้อมูลทางโภชนาการบนฉลากอาหารของชนมชนเคี้ยว นั้นมีความสัมพันธ์กับการเป็นโรคหัวใจและหลอดเลือด และเช่นเดียวกับการศึกษาของ Rothman ในปี ค.ศ. 2006 ศึกษาในผู้ป่วยที่เป็นโรคเรื้อรัง พบการใช้ข้อมูลบนฉลากโภชนาการมีความสัมพันธ์กับการมีโรคประจำตัว⁹

ในส่วนของการรับรู้และความเข้าใจในเครื่องหมายบนฉลากอาหารนั้นพบว่าเครื่องหมายที่มีการประชาสัมพันธ์มากหรือเป็นสิ่งที่กฎหมายบังคับใช้กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่จะรู้จักและเคยเห็น เช่น เครื่องหมาย อย. ซึ่งเป็นเครื่องหมายที่ต้องมีบนสินค้าที่ได้รับอนุญาตให้ขึ้นทะเบียน แต่มีข้อที่น่าสังเกต คือ กลุ่มตัวอย่างส่วนมากเลือกเครื่องหมายนี้เพื่อประกอบในการเลือกซื้อ และคิดว่ามีความน่าเชื่อถือมากที่สุด แต่ตอบความหมายผิดมากที่สุดจากจำนวนกลุ่มตัวอย่างที่เคยเห็นเครื่องหมาย ซึ่งผลการรับรู้เครื่องหมาย อย. ในงานวิจัยนี้ใกล้เคียงกับผลที่ได้จากการประเมินการสร้างกระแสความปลอดภัยด้านอาหารของสำนักงานคณะกรรมการอาหารและยา โดยมหาวิทยาลัยราชภัฏสวนดุสิต⁴ และยังพบว่า เครื่องหมาย OTOP และ เครื่องหมายเซลล์ชวนชิม เป็นเครื่องหมายที่กลุ่มตัวอย่างรู้จักและเข้าใจ

ความหมายเป็นจำนวนมากซึ่งอาจเป็นผลมาจากการประชาสัมพันธ์ที่ดี แต่อย่างไรก็ตามเครื่องหมายนี้ไม่ได้แสดงว่าอาหารที่ได้รับการรับรองมีผลดีต่อสุขภาพหรือมาตรฐานของการผลิต ซึ่งหากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องได้ตระหนักถึงความสำคัญในข้อนี้ให้มีการประชาสัมพันธ์แก่ประชาชนให้ทราบถึงความสำคัญและประโยชน์ของเครื่องหมายต่างๆ เหล่านี้ก็จะ เป็นประโยชน์อย่างมากแก่ประชาชน เนื่องจากความสำคัญของเครื่องหมายต่างๆ นั้นแสดงถึงประโยชน์หลายด้าน เช่น มาตรฐานการผลิต คุณค่าทางโภชนาการ ความปลอดภัยในอาหาร หลายปัจจัยที่กล่าวมานี้ถือว่าเป็นปัจจัยหนึ่งที่มีผลต่อพฤติกรรมการตัดสินใจเลือกซื้อผลิตภัณฑ์อาหาร¹² ซึ่งหากมีการประชาสัมพันธ์ที่ดีแล้วนั้นประชาชนก็จะมีทางเลือกในการบริโภคมากขึ้นเพื่อให้เหมาะสมกับความต้องการของตนมากที่สุด ส่วนเครื่องหมายที่กลุ่มตัวอย่างตอบว่าไม่เคยเห็นเป็นจำนวนมากนั้นส่วนใหญ่เป็นเครื่องหมายที่อยู่บนฉลากอาหารที่นำเข้าจากต่างประเทศ ซึ่งอันที่จริงควรที่จะมีการประชาสัมพันธ์ให้ผู้บริโภคเข้าใจในความหมายมากกว่านี้ เนื่องจากเครื่องหมายเหล่านี้แสดงถึงประเภทของอาหารที่ดีต่อสุขภาพ และเหมาะสมกับผู้บริโภคตามภาวะสุขภาพ เช่น เครื่องหมาย GI Symbol แสดงถึงอาหารที่มีการควบคุมระดับ ไกลซีมิกอินเด็กซ์ (Glycemic Index) ซึ่งเหมาะแก่การบริโภคของผู้ป่วยเบาหวาน เครื่องหมาย Heart-Check Mark หรือเครื่องหมาย Pick the Tick แสดงถึงอาหารที่ลดปัจจัยเสี่ยงต่อการเป็นโรคหัวใจ ซึ่งในประเทศไทยเองก็มี ตราสัญลักษณ์อาหารรักษหัวใจ (Good Heart Logo) ที่สื่อความหมายเดียวกันกับ 2 เครื่องหมายที่กล่าวมาข้างต้น

งานวิจัยนี้อาจมีข้อจำกัดในเรื่องการเลือกกลุ่มตัวอย่าง โดยเฉพาะกลุ่มคนที่เป็นผู้ซื้อผลิตภัณฑ์อาหารเป็นประจำ งานวิจัยที่ควรศึกษาต่อไปคือการศึกษารูปแบบของเครื่องหมายบนฉลากอาหารกับความสามารถจดจำและเข้าใจได้ของผู้บริโภค

ผลจากการศึกษานี้ชี้ให้เห็นว่าผู้บริโภคส่วนใหญ่ยังไม่รู้จักและเข้าใจความหมายของเครื่องหมายบนฉลากอาหารที่มีในท้องตลาด และต้องการทราบข้อมูลเกี่ยวกับเครื่องหมายเหล่านั้นเพิ่มเติม ดังนั้นหน่วยงานที่เกี่ยวข้องจึงควรหาช่องทางการประชาสัมพันธ์ที่เหมาะสมต่อไป เพื่อให้ผู้บริโภคได้รับประโยชน์อย่างเต็มศักยภาพของเครื่องหมายเหล่านั้น

กิตติกรรมประกาศ

ผู้วิจัยขอขอบพระคุณผู้บริหารและเจ้าหน้าที่ของโรงพยาบาลรามาริบัติ ผู้ป่วยและญาติทุกท่านที่ให้ความร่วมมือและช่วยเหลือในการทำวิจัยนี้

เอกสารอ้างอิง

1. วิไลฐู จะวะสิต และคณะ. รู้จักอาหารจากฉลาก. พิมพ์ครั้งที่ 4. นครปฐม: สถาบันวิจัยโภชนาการ มหาวิทยาลัยมหิดล; 2545.
2. สำนักงานคณะกรรมการอาหารและยา. ความสำคัญของฉลากต่อผู้บริโภค. เข้าถึงได้ที่ http://www.fda.moph.go.th/fdanet/html/service/Project42/readlabel__important.html เมื่อวันที่ 20 สิงหาคม พ.ศ. 2552
3. Naga RM. Looking for the Nutritional label Does it make a difference? Winter 2001-2002; 4 pars. Farm and Resource. Available at <http://www.choicesmagazine.org/2002-4-07.pdf>, accessed August 10, 2007.

4. สำนักงานคณะกรรมการอาหารและยา. รายงานประจำปี 2547 สำนักงานคณะกรรมการอาหารและยา. เข้าถึงได้ที่ <http://elib.fda.moph.go.th/library/Planweb/Doc/ANNUALFD.PDF> เมื่อวันที่ 10 สิงหาคม พ.ศ. 2550
5. รัตนา พงศ์จารุสถิต. พฤติกรรมการซื้อผลิตภัณฑ์อาหารของผู้บริโภคในเขตกรุงเทพมหานคร [วิทยานิพนธ์ปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาเภสัชศาสตร์]. นครปฐม: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล; 2540.
6. อรพร วนมงคล. การใช้ประโยชน์จากข้อมูลบนฉลากมีผลต่อพฤติกรรมการตัดสินใจซื้อผลิตภัณฑ์นมพร้อมดื่มของผู้บริโภค อายุ 20-60 ปี ในเขตกรุงเทพมหานคร [วิทยานิพนธ์ปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาสาธารณสุขศาสตร์]. นครปฐม: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล; 2544.
7. พัชรวีร์ จันทร์ดี. ความเข้าใจและการใช้ฉลากโภชนาการของผู้ป่วยเบาหวานชนิดที่ 2 [วิทยานิพนธ์ปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาสาธารณสุขศาสตร์]. นครปฐม: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล; 2546.
8. Gibney M, Margetts BK, Arab L. Public health nutrition. Oxford: Blackwell Publishing, 2004.
9. Rothman RL, Housam R, Weiss H, Davis D, Gregory R, Gebretsadik T, et al. Patient understanding of food labels the role of literacy and numeracy. Am J Prev Med 2006; 31(5): 391-8.

10. Krukowski RA, Harvey-Berino J, Kolodinsky J, Narsana RT, Desisto TP. Consumers may not use or understand calorie labeling in restaurants. *J Am Diet Assoc* 2006; 106(6): 917-20.
11. Pelletier AL, Chang WW, Delzell JE Jr, McCall JW. Patients' Understanding and use of snack food package nutrition labels. *J Am Board Fam Pract* 2004; 17(5): 319-23.
12. เบญจพร สุขประเสริฐ. การศึกษาทัศนคติ ความรู้ความเข้าใจและการนำไปใช้เกี่ยวกับ ฉลากโภชนาการของคนกรุงเทพมหานคร [วิทยานิพนธ์ปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาสาธารณสุขศาสตร์]. นครปฐม: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล; 2539.

Perception of Symbols and Use of Information on Food Labels for Food Choice Behavior among Clients of the Out-patient Department of Ramathibodi Hospital

Nuttapimon Bhirommuang* Rawadee Chongsuwat** Duangjai Malai**

ABSTRACT

28 The symbols and information on food labels are tools used to improve the decision-making capabilities of the consumer which influences food choice behavior.. The objective of this research were to investigate how the perception of symbols and the use of information on food labels affect the food choice behavior of clients in the out-patient department at Ramahibodi Hospital. This survey study was conducted by interviewing 166 people, 15 years and older at Ramahibodi Hospital. Chi-square and Fisher's exact test were used to determinethe relationship between the two variables. Research show that the use of symbols and information on a food label, the

health claim, the perception and understanding of the symbol, education, and occupation were significantly related to food choice behavior. ($p = 0.000, 0.001, 0.000, 0.025$ and 0.036 , respectively). There was a low level of understanding and perception concerning the symbols and information on the food label of the subjects. Therefore, it is suggested that authorities in charge of the symbols and information should communicate better, in order to improve the understanding of the consumer.

Key words: perception of symbols, food label, food choice behavior, food product

J Public Health 2012; 42(2): 17-28

Correspondence: Duangjai Malai, Department of Nutrition, Faculty of Public Health, Mahidol University, Bangkok 10400, Thailand. Email: Duangjai.mal@mahidol.ac.th

* Ramathibodi Hostpital

** Department of Nutrition, Faculty of Public Health, Mahidol University